

استفاده نوجوانان از تلفن همراه

آسیب‌شناسی و روش‌های فرهنگی و فنی مقابله

مهدی منتظر قائم*

رضوانه عرفانی حسین پور**

چکیده

گسترش کاربری تکنولوژی‌های جدید ارتباطی آثار مثبت و منفی متفاوت و گاه متناقضی برای گروه‌های گوناگون جمعیتی و اجتماعی به دنبال دارد. بنابراین، بهره‌گیری از دانش و تخصص کارشناسان ارتباطات در حوزه سیاست‌گذاری فرهنگی - ارتباطی به کسب شناختی دقیق‌تر از جامعه منجر شده است و افزایش اثرهای مثبت و کاهش پیامدهای منفی را به دنبال دارد. به میزانی که متخصصان سیاست‌گذاری ارتباطی ابزارهای کاراتری برای کندوکاو و تعیین سیاست‌ها در اختیار داشته باشند، به دیدگاه‌هایشان بیش‌تر توجه شود، و مبنای برنامه‌ها قرار گیرد می‌توان انتظار داشت جامعه با آسیب‌های کم‌تر بتواند بهره‌مندی بیش‌تری از این فناوری‌ها داشته باشد. در این مقاله، کوشیده‌ایم ضمن ترسیم تصویری اجمالی از وضعیت اقتباس تلفن همراه از جانب نوجوانان ایرانی و الگوی کاربری آن و با مرور تجربه کشورهای گوناگون راه‌بردهای کلی در سیاست‌گذاری مصرف رسانه‌ای این گروه را از نظر بگذرانیم. نگاهی به تلاش‌های سایر جوامع در این زمینه نشان می‌دهد که می‌توان با درگیر کردن بازیگران اجتماعی گوناگون (مدرسه، مربیان، و خانواده) و با اتخاذ سیاست‌های ارتباطی کلان (واردات، تولید، و عرضه گوشی‌های مخصوص نوجوانان، آگاهی‌بخشی به والدین و نوجوانان^۱ و افزایش سطح سواد رسانه‌ای)، به سازمان‌دهی قاعده‌مند الگوی کاربری نوجوانان از تلفن همراه دست یافت.

* استادیار علوم ارتباطات، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران mehdighaem@yahoo.com

** دانش‌جوی کارشناسی ارشد ارتباطات، دانشگاه تهران (نویسنده مسئول) rezvanerfani@ut.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۱/۲، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱/۲۹

کلیدواژه‌ها: مصرف رسانه‌ای نوجوانان، الگوی کاربری نوجوانان از تلفن همراه، والدین و تلفن همراه، سیاست‌گذاری کاربری تلفن همراه.

۱. مقدمه

انسان عصر حاضر به واسطه آن‌چه انقلاب ارتباطات نامیده می‌شود حیات و سرنوشتی به‌کلی متفاوت از آن‌چه پیشینیان او می‌اندیشیده‌اند یافته است. پیشرفت‌های بشر در حوزه تکنولوژی‌های اطلاعاتی و ارتباطی جدید (ICTs: Information and Communication Technologies) در دو دهه گذشته توانسته است اثرهای مستقیم و درخور مشاهده‌ای بر کیفیت و شیوه زندگی، کار، و حتی اندیشه ما بر جای گذارد. ابزارهای ارتباطی مانند تلفن همراه، ماهواره، و اینترنت این قابلیت را به ما بخشیده‌اند که بتوانیم در تعامل با مسافت‌ها و مکان‌های دورتر قرار گیریم، زمان را بهتر و متفاوت از گذشته مدیریت و درک کنیم، و روابط خود را در قالب‌های جدید سامان دهیم.

اقتباس و مصرف این تکنولوژی‌ها ضمن فراگیری در بین گروه‌های گوناگون جنسیتی، سنی، طبقاتی، و جغرافیایی بر هر یک از این گروه‌ها نیز اثرهایی متفاوت و گاه متناقض دارد. یکی از گروه‌های مهم در طبقه‌بندی سنی هر جامعه نوجوانان‌اند.

در نوجوانی، که به منزله دوره گذار از کودکی به بزرگسالی است، وظیفه مهم تکوین هویت شخصی بر عهده نوجوان است. زمانی که نوجوان به تجربه نقش‌ها و کندوکاو در رفتارها، علایق، و جهان‌بینی‌های گوناگون می‌پردازد تلاش می‌کند با تأمل و تفکر تصویر خود را با تصویری که دیگران از او می‌سازند یک‌پارچه کند و بدین وسیله پایه و اساس شخصیت بزرگسالی خویش را بنا نهد (اتکینسون و دیگران، ۱۳۸۵: ۱۳۰-۱۳۲).

نوجوانان، به مثابه گروه سنی و اجتماعی‌ای که مسیر آینده جامعه را رقم می‌زنند و حوزه‌های گوناگون از فرهنگ تا مسائل اجتماعی و از آموزش تا اقتصاد را متأثر می‌کنند، در معرض بحران‌های گوناگون شناختی و روان‌شناختی قرار دارند. نگرش‌های اساسی فرد به موضوعات گوناگون در دوره نوجوانی شکل می‌گیرند و این نگرش‌ها در سایر دوره‌ها به کار بسته می‌شوند.

در این زمینه و به واسطه دشواری رویارویی با بحران هویت در دوره نوجوانی در حوزه مصرف رسانه‌ای نیز نوجوانان را مخاطبان و کاربرانی ویژه و منحصر به فرد دانسته‌اند که گرچه الگوهای کاربری واحدی در مصرف رسانه‌ای‌شان ندارند، اما به‌روشنی متفاوت از

دیگر گروه‌های سنی رفتار می‌کنند (Jordan et al., 2007 cited hundly and shyles, 2010). بنابراین، با توجه به اهمیت این دوره از زندگی در تعیین جهان‌بینی و مسیر زندگی فرد، سیاست‌گذاری اتخاذ، اقتباس، و کاربری تکنولوژی‌ها در بین نوجوانان جای‌گاهی تعیین‌کننده دارد.

در بحث عام تکنولوژی‌های جدید اطلاعاتی و ارتباطی باید به این نکته توجه داشت که افزایش فزاینده قابلیت‌های این ابزارها و به طور هم‌زمان کاهش قیمت آن‌ها نوجوانان بیش‌تری را در معرض کاربری این وسایل قرار می‌دهد. نوجوانان به طیف وسیعی از سرگرمی‌ها، وسایل آموزشی و کمک‌آموزشی، و ابزارهای ارتباطی دیجیتال دسترسی دارند و این دسترسی به امری بدیهی در زندگی روزمره آن‌ها تبدیل شده است.

به این ترتیب، کودکان و نوجوانان عصر حاضر را متعلق به نسل M دانسته‌اند که متولدین سال‌های ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۰ در اروپا و آمریکا و با اندکی جابه‌جایی در کشورهای در حال توسعه‌اند. این نسل متفاوت با نسل‌های رسانه‌ای پیش از خود (نسل‌های X و Y) است. نسل X نسلی است که از نظر رسانه‌ای در زمانی متولد شده و رشد یافته است که تعامل با رسانه‌ها کم و محدود بوده است. اما نسل Y در زمان کودکی رسانه‌ها را در کنار خود داشته، با رسانه‌ها رشد کرده، رسانه‌های دیجیتال را در دوران نوجوانی تجربه کرده، و با رسانه‌ها زندگی کرده است. در نهایت، نسل M که مورد توجه این مقاله است، شامل افرادی است که هنوز در دوران کودکی و نوجوانی قرار دارند، از همان کودکی با رسانه‌های دیجیتال در ارتباط بوده‌اند، مصرف رسانه‌ای خاص خود را دارند، و به شکل بارزی از نسل‌های قبل متمایزند. این نسل که با مشخصاتی مانند استفاده بسیار از اوقات فراغت فعال و انتقادی است، به‌درستی نسل رسانه نام‌گذاری شده‌اند. آن‌ها بیش از یک‌چهارم زمان خود را به رسانه‌ها اختصاص می‌دهند و رسانه بخش مهمی از زندگی آن‌هاست. بسیاری از جمعیت‌شناسان و متخصصان ارتباطات افرادی را که اکنون در محدوده سنی هشت تا هجده سال قرار دارند اعضای نسل M می‌دانند که رشد آن‌ها از کودکی با رسانه‌های دیجیتال محصور شده است (منتظر قائم و فغانی، ۱۳۸۷).

در این زمینه، ورود تدریجی ابزارهای تکنولوژیک به عرصه زندگی روزمره ایرانی و بدیهی انگاشتن اقتباس و بهره‌مندی از آن‌ها در نگاه والدین و نوجوانان، بدون مطالعه و برنامه‌ریزی ارتباطی و رسانه‌ای، گروه‌های گوناگون درگیر را با مشکلاتی مواجه کرده است. آسیب‌هایی که معمولاً در جایی جز خاستگاه اصلی‌شان جویای علت آن‌ها می‌شویم می‌توانستند با مطالعه و استفاده از راه‌حل‌های برآمده از مطالعات و متناسب با

مختصات جامعه ایرانی عمق و گسترش کم‌تری یابند. برای نمونه می‌توان به اعتیاد ۳۸ درصدی نوجوانان ایرانی به تلفن همراه (جام‌جم آنلاین، ۲۹ بهمن ۱۳۸۹)، اعتیاد ۲۷ درصدی ۱۵ تا ۲۵ ساله‌ها به اینترنت (معیدفر و دیگران، ۱۳۸۶)، و نسبت ۲۵ درصدی پیام‌های حاوی مسائل جنسی و سرکار گذاشتن دیگران در بین جوانان دانش‌جو (منطقی، ۱۳۸۷: ۱۵۷) اشاره کرد.

آنچه بستر پیدایی آسیب‌ها را فراهم یا آن‌ها را تشدید می‌کند نه صرف اقتباس، که مختصات کاربری تکنولوژی‌هاست. امری که درباره هر ابزار تکنولوژیک به طور خاص نیازمند فراهم کردن بسته فرهنگی متشکل از آموزش، سواد رسانه‌ای و تکنولوژیک، و نهایتاً سیاست‌های فناورانه و سیاست‌گذاری در سطح کلان ملی است. هم‌چنان که نگاهی به تجربه سایر کشورها در این زمینه حاکی از توجه ویژه به مسئله کودکان یا نوجوانان و رسانه است. امری که بر خلاف اهمیت و اضطرار، در اسناد گوناگون مانند نظام جامع رسانه‌های کشور توجه هیچ‌یک از سیاست‌گذاران را به خود جلب نکرده است.

در این مقاله، به طور خاص به اتخاذ و کاربری تلفن همراه در بین نوجوانان پرداخته می‌شود و ضمن بررسی دقیق‌تر ابعاد گوناگون این مسئله و با نگاهی به تجربه کشورهای گوناگون در این زمینه، تلاش می‌شود راه‌حلی برای کاهش این آسیب‌ها در سطح خرد و کلان ارائه شود. در نهایت، توصیه‌ها و شرایط مطلوب کاربری نوجوان ایرانی از تلفن همراه و پیشنهادهایی برای برنامه‌ریزی راه‌بردی به منظور گذار از وضع حاضر به وضع مطلوب ارائه می‌شود.

۲. طرح مسئله

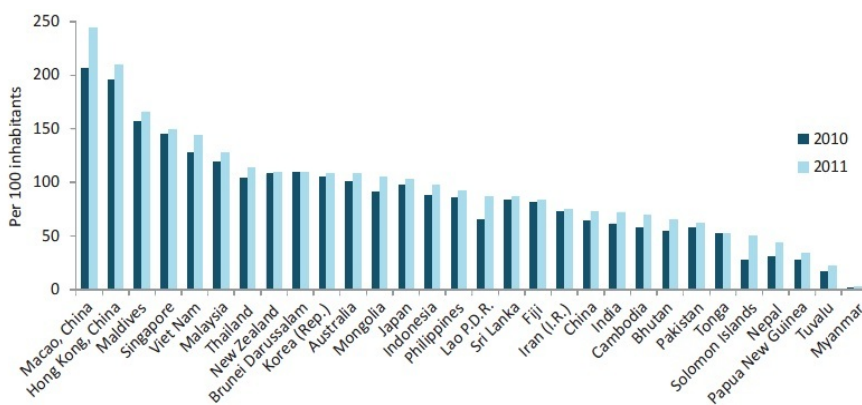
تلفن همراه، به منزله ابزاری ارتباطی که کارکردهای فراارتباطی بسیاری یافته است، علاوه بر فراگیری در بین گروه‌های گوناگون اجتماعی، در بعد فردی آن نیز به گستردگی مصرف می‌شود. مصرفی که شامل اختصاص هزینه‌های مادی و معنوی (پول و وقت) برای آن است. تلفن همراه در لحظات گوناگون همراه ماست و این امر شامل حضور در طول و عرض زندگی است. بنابراین، سهل است تصور این‌که بتواند عناصر شش‌گانه ارتباطی را نیز دگرگون کند. زمان، مکان، چگونگی، طرف ارتباطی، و حتی چرایی تعامل به واسطه تلفن همراه تغییر و دگرگونی یافته است.

تلفن همراه فناوری‌ای است که به سرعت توانسته است جای‌گاه خود را در جوامع بیابد. در کشورهای گوناگون اتخاذ و کاربری این وسیله به سرعت و به واسطه کاهش قیمت آن،

در بین اقشار گوناگون معمول و متداول شد. نگاهی به ارقام ارائه شده از سوی آی.تی.یو. (آژانس ویژه سازمان ملل متحد برای مخابرات؛ ITU: Telecommunication international)، که همه ساله جامع ترین گستره آمار درباره نفوذ، دسترسی، و کاربری تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات را جمع آوری می کند، به خوبی گویای رقم بالای ضریب نفوذ این ابزار ارتباطی در نقاط گوناگون جهان است.

در سال ۲۰۰۷، در کشورهای توسعه یافته به ازای هر ۱۰۰ نفر ۹۷ نفر مشترک تلفن همراه بودند که این میزان در کشورهای در حال توسعه و در کل جهان به ترتیب ۴۵ و ۴۹ نفر برآورد شده است. هم چنین میانگین رشد سالانه مشترکان تلفن همراه در سال های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۶ در قاره آفریقا بیش ترین میزان را به خود اختصاص داده است (۵۰/۹ درصد) و پس از آن به ترتیب قاره های آسیا، امریکا، اروپا، و اقیانوسیه قرار دارند. این میزان در کل جهان برابر با ۲۳/۱ درصد است.

مطابق با آمار ارائه شده از سوی بانک جهانی و آی.تی.یو. در سال ۲۰۰۲، ۳۲ درصد جمعیت ایران از تلفن همراه استفاده می کردند که این رقم در سال ۲۰۰۶ به ۹۰ درصد افزایش یافت. هم چنین مشترکان تلفن همراه در ایران در سال ۲۰۰۲ به ازای هر ۱۰۰ نفر ۳/۴ نفر بودند که در سال ۲۰۰۷ به ۴۱/۸ نفر رسیده است. این رقم در سال ۲۰۱۰ به ۷۳/۱ نفر و در ۲۰۱۱ به ۷۴/۹ نفر رسیده است (ITU, 2012: 208).

نمودار ۱. ضریب نفوذ تلفن همراه در منطقه آسیا و اقیانوسیه در سال های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۱

منبع: سنجش جامعه اطلاعاتی، ITU, 2012: 54

ضریب نفوذ تلفن همراه نیز از ۱۲/۴۳ درصد در سال ۲۰۰۵ به ۵۳/۱۰ درصد در ۲۰۱۰ رسیده است (سایت شرکت مخابرات ایران).

به این ترتیب، سهولت کاربری و قیمت ارزان تلفن همراه در سال‌های اخیر موجب تغییر الگوی کاربری اولیه این وسیله به مثابه ابزاری برای مناسبات تجاری شده است که طیف متنوعی از کاربران را پوشش می‌دهد. اکنون گروه‌های گوناگون از آن استفاده می‌کنند و متناسب با نیاز خود (یا نیازهای تازه‌ای که به واسطه اقتباس آن پیدا می‌کنند) الگوی کاربری خاصشان را نیز شکل می‌دهند.

درباره الگوهای کاربری تلفن همراه در ایران و به‌ویژه در حوزه جوانان و نوجوانان مطالعات معدودی انجام گرفته که در آن‌ها تلاش شده است توصیف و ترسیمی از مختصات کاربری به دست آید (← کوثری و دیگران، ۱۳۸۵؛ معیدفر و دیگران، ۱۳۸۶ و ۱۳۸۸؛ منطقی، ۱۳۸۶؛ عاملی و دیگران، ۱۳۸۷).

به طور کلی، کاربردهای گوناگون تلفن همراه در ایران در چهار دسته کلی نیاز، اطلاع‌جویی، فواید اجتماعی، رضایت‌مندی‌های عاطفی، و تحرک، جای داده شده‌اند (کوثری و دیگران، ۱۳۸۵).

این کاربردها را می‌توان به خشنودی‌ها و انگیزه‌های دیگری افزود که برای مصرف تلفن همراه بازشناخته شده‌اند: جامعه‌پذیری، سرگرمی، اکتساب و مدیریت زمان، تحرک و دسترسی آنی، فوریت، پیگیری مد، فخر فروختن، کنترل دیگران، احساس بزرگ شدن، و داشتن ابزاری کاملاً شخصی و خصوصی (اوکیف و سولانفسکی، ۱۹۹۵؛ لوینگ و او ۲۰۰۰؛ دو گومای، ۲۰۰۲؛ لینگ و یتری، ۲۰۰۲ به نقل از معیدفر و گرجی، ۱۳۸۸).

بنابراین، در مطالعات تلفن همراه در ایران توجه چندانی به گروه سنی و اجتماعی نوجوانان نشده است؛ در حالی که از نظر نویسندگان این مقاله مطالعه الگوهای کاربری نوجوانان از تلفن همراه به چند دلیل حائز اهمیت است.

۱.۲ عاملی برای درک تغییر اجتماعی

اتخاذ و کاربری نوجوانان از تلفن همراه پویایی این صنعت را دست‌خوش تغییر ساخته و برخی پیش‌انگاشت‌ها درباره نقش این گروه در جامعه را در معرض تردید قرار داده است (Arnett, 2007: 536).

در نگاهی وسیع‌تر، تکنولوژی‌های جدید به مثابه عواملی که تغییر اجتماعی را بازنمایی می‌کنند، می‌توانند ما را از آنچه در جامعه جریان دارد آگاه کنند. به این واسطه می‌توانیم نیازها، خواست‌ها، رجحان‌ها، و اولویت‌های هویتی نوجوانان را بازشناسیم و به

شِمایی کلی از مختصات این گروه نسلی در هنگام جوانی نیز دست یابیم. بنابراین، حاصل عطف نظر به این مهم توصیفی از وضعیت کنونی و پیش‌بینی و ترسیمی از حالات آینده این گروه خواهد بود.

برای مثال، هاتسون اشاره کرده است که تکنولوژی‌های تلفن همراه و اینترنت به تغییر ارزش‌های امریکایی کمک کرده‌اند و از این رو پیش‌نهاد می‌کند که مطالعه آن‌ها ما را در درک چگونگی استفاده گروه‌های گوناگون سنی، جنسیتی، طبقاتی، و نژادی از این دگرگونی‌ها برای تعریف و بازتعریف هویت‌های فردی و گروهی‌شان یاری خواهد کرد (Hatson, 2007: 19).

۲.۲ عاملی برای درک سازوکارهای هویتی

نوجوانان از طریق روایت‌های خود درباره مصرف جوانان از تلفن همراه مدل فرهنگی خاصشان از این تکنولوژی ارتباطی را برمی‌سازند. بنابراین، لازم است که این امر را به مثابه موضوعی اساساً اجتماعی بنگریم. بدین ترتیب، می‌توان چنین تصور کرد که تلفن همراه تبدیل به چاشنی تفکر اجتماعی شده است و می‌تواند به برانگیختن تفکر انعکاسی درباره اخلاق، قواعد، مقررات، و زیبایی‌شناسی کنش روزمره و زندگی اجتماعی منجر شود. نوجوانان از طریق بازتاب دادن خود در شکل‌های گوناگون مصرف تلفن همراه فرایندهای تشکیل هویت را نیز کشف می‌کنند. به عبارت دیگر، «آن‌ها دست به تفسیر می‌زنند و مصرف تلفن همراه را به عنوان دستور زبانی اجتماعی به کار می‌گیرند که به واسطه آن افراد می‌توانند به تعریف و بازتعریف خود و دیگران دست یابند» (Caronia and Caron, 2004: 28).

۳.۲ عاملی برای درک بازتفسیرهای اجتماعی از پدیده‌ها

بسیاری از تکنولوژی‌ها از نوعی استحکام اولیه برخوردارند که این امر بازاندیشی و بازتفسیر درباره آن‌ها را دشوار می‌کند. به این ترتیب، حوزه درخور توجه جدیدی درباره کاربری آن‌ها نمی‌توان یافت. اما بازتفسیر و جست‌وجوی معناها و کاربری‌های جدید برای تکنولوژی‌هایی مانند تلفن همراه امکان‌پذیرتر است: زمان، مکان، چرایی، و چگونگی استفاده از آن به شیوه‌های گوناگون گشودگی بیش‌تری نسبت به تکنولوژی‌های قوام‌یافته دارد. بر خلاف این که این تکنولوژی در ابتدا به منزله سامانه ارتباطی صدامحور نظامی به

کار گرفته شد، امروزه شیوه اقتباس و کاربری پیامک‌های آن از سوی نوجوانان طبیعت ارتباطات تلفن همراه را تغییر داده است. این امر توانسته است شیوه جدیدی برای ارتباط بیافریند و چگونگی ادراک ما از هم‌بستگی گروهی را متحول کند. برای مثال می‌توان به تحول فرایند جامعه‌پذیری نوجوانان و جوانان درباره جنسیت مخالف، میل و رابطه جنسی، و بازنگری در ارزش‌ها و تابوهای مربوط به آن در جامعه ایران به واسطه شیوع پدیده sexting^۳ به منزله «جابه‌جایی متون نوشتاری و تصویری با محتوای جنسی که بدو به واسطه تلفن همراه آغاز می‌شود» (Stone, 2011: 267) اشاره کرد. امری که باعث می‌شود ارتباط از طریق تلفن همراه را به مثابه مسئله‌ای شبه‌ممنوع بنگریم. به این ترتیب، می‌توانیم تماس داشتن در طول زمان کلاس یا در ساعات شب را نیز به استفاده از پیام‌های چندرسانه‌ای برای تبادل تصاویر جنسی اضافه کنیم. مثال‌های مذکور به این حقیقت اشاره دارند که نوجوانان در فرایند پیچیده‌ای از جست‌وجوها و اکتشاف‌های جنسیتی و گسترش مهارت‌های تعامل اجتماعی قرار دارند (Ling, 2004: 86).

این ویژگی می‌تواند آن‌ها را در معرض بحران‌هایی مانند بلوغ زودرس و روابط جنسی پیش از ازدواج قرار دهد. گرایش‌های موجود در رفتار جنسی نوجوانان با نگرش‌های آن‌ها هم‌سو و هماهنگ است (برک، ۱۳۹۱: ۲۶). نگرش‌هایی که رسانه‌ها نقش مهمی در برساختشان ایفا می‌کنند. از سوی دیگر، انگیزش و میل جنسی نوجوانان نیز قویاً تحت تأثیر بستر اجتماعی‌شان قرار دارد (همان: ۲۵). بنابراین، دو حوزه مهم ارتباطی (رسانه‌های جمعی و روابط اجتماعی) دو مرجع مهم شکل‌دهی نگرش و رفتار جنسی نوجوانانند که می‌توانند آن‌ها را به سوی روابط جنسی زود هنگام، مکرر، یا پرخطر بکشانند یا از این خطرات مصون بدارند.

۴.۲ عاملی برای درک فرایند اقتباس یک تکنولوژی جدید

تازگی و سیلان پدیده‌ای اجتماعی و گشودگی آن نسبت به تغییر می‌تواند حاکی از آن باشد که با گذشت زمان قواعد کاربری آن هم ساخته و پرداخته می‌شود و به تدریج کاربردهای تازه و حتی غیرمنتظره‌ای برای تلفن همراه می‌یابیم. به علاوه، افزایش اتخاذ و کاربری تلفن همراه این فرصت را فراهم می‌کند که چگونگی اقتباس یک تکنولوژی جدید را مورد مشاهده دقیق و عینی علمی قرار دهیم. به این ترتیب، افزون بر دست‌یابی به ادراکی از نوآوری، می‌توانیم در یابیم نوآوری‌ها چگونه پذیرفته شده و طی چه سازوکارهایی به بازنگری در ارزش‌ها و رفتارهای موجود منجر می‌شوند. این امر هم‌چنین

ما را به شناخت بازیگران اجتماعی مؤثر در فرایند تعریف و تأثیرپذیران از آن قادر خواهد کرد (Ling, 2004: 22-24).

به این ترتیب، مطالعه الگوهای کاربری نوجوانان از تلفن همراه درک ما را از ابعاد گوناگون تغییر اجتماعی، سازوکارهای هویتی، بازتفسیر اجتماعی پدیده‌ها، و فرایند اقتباس تکنولوژی جدید افزایش می‌دهد. رشد روزافزون اتخاذ این وسیله در بین نوجوانان نیز تسریع در سامان‌دهی پژوهش‌های اجتماعی و ارتباطی در این حوزه را ضروری می‌سازد. برخی از محققان ضمن اشاره به کمبود پژوهش‌های آکادمیک در این حوزه، پژوهش‌گران را به پرداختن بیش‌تر به موضوع کاربری کودکان و نوجوانان از تلفن همراه تشویق کرده‌اند (Livingstone and Helper, 2007; Jordan et al.: 2007).

پس از روشن شدن اهمیت پرداختن پژوهش‌گران به کاربری نوجوانان از تلفن همراه لازم است به لزوم انجام مطالعات توصیفی و تبیینی بومی در حوزه کاربری نوجوانان از تلفن همراه توجه کنیم.

اگرچه الگوهای عامی در حوزه کارکردها و کژکارکردهای کاربری کودکان و نوجوانان از تلفن همراه در کشورهای گوناگون مشاهده می‌شود و محققان از آسیب‌هایی سخن گفته‌اند که دیر یا زود در همه‌جا می‌توان آن‌ها را مشاهده کرد، اما لازم است با مد نظر قرار دادن مختصات فرهنگی - اجتماعی نوجوانان در هر کشور، مطالعاتی زمینه‌مند در این باره صورت گیرد.

بستری که تکنولوژی در آن به مصرف می‌رسد حائز اهمیت ویژه‌ای است. بنابراین، بدون در نظر داشتن این‌که نوجوانان در چه بافتی تلفن همراه را اقتباس و اتخاذ می‌کنند، نمی‌توان راه‌حلی واقعی و کاربردی برای کاهش خطرات کاربری آن‌ها ارائه داد. از این رو، برخی محققان از بسترمند کردن تکنولوژی‌ها در ارتباط با گروه‌های سنی جوان‌تر سخن گفته‌اند. تلفن همراه نیز «ابزاری برای بازبسترمند کردن رسانه‌های قدیمی‌تر، ایدئولوژی‌ها و اعمال است» (Bond, 2010).

علاوه بر بستر کلان اجتماعی و جمعی، در سطح خرد نیز باید در تحلیل کاربری نوجوانان از تلفن همراه زمینه بلافصل مصرف رسانه‌ای‌شان را در نظر داشت. این زمینه شامل بازیگران اجتماعی گوناگون مانند والدین، گروه‌های هم‌سالان، و مربیان است. در مثالی که درباره بلوغ زودرس نوجوانان و کاربری آن‌ها از رسانه‌ها مطرح شد، باید به این مهم نیز توجه داشت که فعالیت جنسی زودهنگام، مکرر، یا پرخطر نوجوانان با خصوصیات فردی، خانوادگی، گروه‌های هم‌سالان، و قابلیت‌های تحصیلی ایشان ارتباط دارد (برک، ۱۳۹۱: ۲۶).

با در نظر داشتن این ملاحظه، در ادامه به مسئله خانواده و کاربری نوجوانان از تلفن همراه در چهار بعد آشفته‌گی مرزهای امر عمومی و خصوصی در خانواده، کنترل، و قواعد خانوادگی درباره تلفن همراه، انگیزه‌ها، و ترس‌های والدین درباره تلفن همراه و راه‌بردهای خانواده‌های ایرانی درباره مالکیت تلفن همراه از سوی نوجوانان می‌پردازیم.

۳. خانواده و مسئله اتخاذ و کاربری تلفن همراه از سوی نوجوانان

تلفن‌های همراه به جزئی لازم و جدایی‌ناپذیر از زندگی نوجوانان تبدیل شده‌اند. بنابراین، اثر این ماهیت در سطح خانواده قابل مشاهده است. طبیعت نامحدود دسترسی تلفن همراه به این دستگاه‌ها این قابلیت را می‌بخشد که بتوانند فضایی به‌شدت شخصی و خصوصی برای نوجوان فراهم کنند. بنابراین، خانواده می‌تواند اثر آن را احساس کند. رقابت بین توجه به خانواده و توجه به هم‌سالان، آشفته‌گی درباره جداسازی فضاهای عمومی و خصوصی، قواعد خانگی متناقض که درباره شخصیت نوجوان وضع می‌شوند، و نهایتاً عدم تعادل بین وابستگی و استقلال از خانواده از جمله حوزه‌هایی‌اند که اثرهای تلفن همراه عمدتاً در آن‌ها احساس می‌شود (Ravivhandran and Fielden, 2009). در ادامه به چهار بعد مهم از این مسئله می‌پردازیم.

۱.۳ آشفته‌گی مرزهای امر عمومی و خصوصی در خانواده

اگرچه تلفن‌های همراه آرزوی دیرینه بشر برای ارتباط برقرار کردن با فواصل دورتر را محقق کرده و او را از استبداد جغرافیا رها کرده‌اند (عاملی و دیگران، ۱۳۸۷: ۱۳)، اما صرفاً مرزهای جغرافیایی نیستند که به واسطه به‌کارگیری این ابزارهای تکنولوژیک تغییر معنا داده‌اند. تلفن‌های همراه حتی مرزهای بین زندگی عمومی و خصوصی را نیز محو کرده‌اند. امروزه، یافتن مردمی که درباره امور شخصی‌شان از طریق تلفن همراه و در مقابل غریبه‌ها صحبت می‌کنند یا این امر را به شکلی بی‌صدا از طریق پیامک‌ها و در حضور خانواده و دوستانشان انجام می‌دهند چندان دشوار نیست. بنابراین، سهل است تصور این‌که مردم گاهی «توانایی مدیریت مرزهای میان استفاده مناسب و نامناسب از تلفن‌های همراه» را از دست بدهند. این بدان معناست که این وسایل نه تنها مرزهای زندگی عمومی و خصوصی را محو کرده‌اند، بلکه مرزهای استفاده از آن‌ها را نیز تغییر داده‌اند (Ravichandran and Fielden, 2009). امری که به تغییر در اخلاق ارتباطی جامعه ایران

نیز منجر شده و هنوز هنجارهای مناسبی برای کاربری آن به وجود نیامده است (حاجی خانی، ۱۳۸۸).

کارونیا و کارون (Caronia and Caron, 2004) فرایند کم‌رنگ شدن مرزهای بین فضاهای عمومی و خصوصی به واسطهٔ تلفن همراه را از طریق فراهم آوردن امکان شکل‌گیری «مکان ملاقات خصوصی»، که در درون خانواده قرار دارد، صورت‌بندی کرده‌اند؛ مکالمات به طور انحصاری بین مالک تلفن همراه و سویهٔ دیگر ارتباط صورت می‌گیرد. در چنین شرایطی، اگرچه مکالمه در درون خانه انجام می‌پذیرد، اعضای خانواده به مثابهٔ عناصری در نظر گرفته می‌شوند که مورد خطاب و توجه نیستند. با چنین سطحی از آزادی و با افزایش میزان و دامنهٔ ارتباطات با هم‌سالان، این نگرانی وجود خواهد داشت که تعامل نوجوان با خانواده رو به کاهش گذارد.

۲.۳ کنترل و قواعد خانوادگی دربارهٔ تلفن همراه

تلفن‌های همراه علاوه بر آمیختن مرزهای عمومی و خصوصی در زندگی، میزان پذیرش این کاربرد تکنولوژیک در بین والدین را نیز تغییر داده‌اند؛ والدینی که ارتباطی مستقیم با فرزندان خود دارند و احساس می‌کنند باید تأثیری بی‌واسطه در استفادهٔ نوجوانان خود از تلفن همراه نیز داشته باشند. اما آنچه در میدان عمل اتفاق می‌افتد متفاوت از برداشت والدین است. تلفن‌های همراه تنظیمات مرزی در خانواده‌ها را تغییر می‌دهند. والدین این برداشت را دارند که کنترل بیش‌تر و بهتری بر نوجوانان خود یافته‌اند و نوجوانان با این واقعیت مواجهه‌اند که مقررات نظامی خانوادگی‌شان را با آسودگی بیش‌تری پشت سر خواهند گذاشت. نوجوانانی که بسیار سریع‌تر از والدینشان با ارتباطات تلفن همراه به مثابهٔ فضای شخصی خود سازگار شده‌اند برای داشتن استقلال و حس هویت فردی تلاش می‌کنند و هم‌زمان والدین برای حفظ کنترل و راهنمایی آن‌ها می‌کوشند (Ravichandran and Fielden, 2009).

بنابراین، به واسطهٔ در اختیار داشتن و کاربری تلفن همراه از سوی نوجوانان مرزهای خانواده‌ها و روابط خانوادگی تغییر می‌یابد و آن‌ها می‌توانند به شیوه‌ای محتاطانه و هوش‌مندانه از قید نظارت و سلطهٔ والدینشان رهایی یابند. گرچه این رهایی و استقلال از والدین یکی از ویژگی‌های دورهٔ نوجوانی است، اما کاربری نوجوانان از تکنولوژی‌ها دامنه و عمق آن را دست‌خوش تغییر کرده است و نوجوانان استقلال خود را به شیوه‌ای کاملاً

متفاوت از دوره نوجوانی والدینشان مطالبه می‌کنند. تلفن‌های همراه با فراهم آوردن کانالی برای ارتباطاتی بدون نظارت والدین، به طور هم‌زمان به جهت‌مندی روابط نوجوانان و داشتن ارتباط شبکه‌ای با گروه‌های هم‌سالان منجر می‌شوند (Arnett, 2007: 536).

در زمینه ارتباط با گروه هم‌سالان، نوجوانان تلفن همراه را به مثابه ابزاری ضروری برای حمایت از روابطشان تلقی می‌کنند که در عین حال برای آن‌ها امنیت و اطمینان می‌آفریند. به طور متناقضی، تلفن همراه برای این گروه خود موجد ناامنی و اضطراب نیز است (Bond, 2010).

بنابراین، تلفن‌های همراه امکانی برای تغییر از اقتدار سنتی والدین (قرار دادن مرزهایی برای نوجوانان) به سوی رویکردی لیبرال‌تر مانند امکان به میان آوردن مذاکرات و چانه‌زنی را فراهم کرده‌اند. روابط و به‌ویژه روابط بین والدین و نوجوانان به سمت هر چه غیررسمی‌تر شدن حرکت می‌کند و همراه با آن محور شدن مرزها آغاز می‌شود. مباحث به شیوه‌ای دوسویه درمی‌گیرند و محدودیت‌هایی مانند قواعد خانگی به سمت هر چه آسان‌تر شدن جهت داده می‌شوند (Williams and Williams, 2005).

۳.۳ انگیزه‌ها و ترس‌های خانواده‌ها درباره تلفن همراه

رویچندرن و فیلدن (Ravichandran and Fielden, 2009) در پژوهشی میدانی با روش‌شناسی ترکیبی کیفی و کمی انگیزه‌ها و ترس‌های والدین و پرستاران نیوزلندی درباره اتخاذ و کاربری تلفن همراه از سوی نوجوانانشان را به این ترتیب طبقه‌بندی کرده‌اند:

۱.۳.۳ زمینه‌های مثبت

- ارتباط: در دسترس بودن و ارتباط با خانواده و دوستان؛

- فوریت: دسترسی به کمک در هنگام خطر؛

- هماهنگی: برای قرار گذاشتن با فرزند و اطلاع از دیر تعطیل شدن از مدرسه؛

- امنیت: برای آگاهی از موقعیتی که فرزند در آن قرار دارد.

۲.۳.۳ زمینه‌های منفی

- پیام کوتاه: اطلاع‌مندی‌های غیرضروری، ارسال و دریافت پیام‌های غیرضروری، ارسال و دریافت پیام‌های با محتوای غیراخلاقی، اتلاف وقت، جست‌وجوی روابط هم‌دلانه، منحرف کردن حواس نوجوان در هنگام انجام تکالیف، اعتیاد، و فقدان مهارت‌های ارتباطی؛

- درباره سلامت نوجوان: در معرض امواج رادیویی مضر قرار گرفتن؛
- امنیت/ ایمنی: در معرض پیام‌های گروهی مربوط به تجاوز، خشونت، جرم، و سوءاستفاده قرار گرفتن؛
- مزاحمت: منازعه و دعوا بین نوجوانان؛
- کنترل: خارج از کنترل بودن؛
- در هنگام رانندگی: خطر انحراف اتومبیل.

رویچندرن و فیلدن در نهایت چند ملاحظه مهم درباره تنظیم مناسبات بین خانواده‌ها و نوجوانان درباره اتخاذ و کاربری آن‌ها از تلفن همراه پیش‌نهاد می‌دهند:

۱. شکافی نسلی بین والدین و نوجوانان وجود دارد که شامل شکاف اجتماعی و شکاف تکنولوژیک است؛
۲. الگوهای ارتباطی متفاوتی، به‌ویژه درباره استفاده از تلفن همراه، در بین والدین و نوجوانان وجود دارد؛
۳. ادراک والدین و نوجوانان درباره استفاده مناسب و نامناسب از تلفن همراه به‌شدت متفاوت است؛

۴. والدین مهاجران به دنیای دیجیتال و نوجوانان بومیان دیجیتال‌اند و این امر به جدایی اجتماعی بر مبنای میزان آگاهی تکنولوژیک منجر خواهد شد.

شکاف تکنولوژیک بین والدین و فرزندان یکی از مسائلی است که در پژوهش‌های متعدد در کشورهای گوناگون به آن اشاره شده است. نوجوانان آن‌ها را به مثابه «آماتور»هایی تلقی می‌کنند که توانایی استفاده از قابلیت‌های گوناگون تکنولوژی را ندارند و از فهمشان عاجزند. به علاوه، سرعت عمل والدین برای فرزندان‌شان به‌هیچ‌وجه راضی‌کننده نیست. گرچه آن‌ها اطلاعات پایه‌ای عملکرد ارتباطی تلفن همراه را می‌دانند، اما انجام کارهایی که حرفه‌ای تلقی می‌شود برایشان دشوار است. در ژاپن، فنلاند، ایتالیا، انگلستان، و فیلیپین تحقیقات مشابه در این زمینه نتایج یکسانی به دست داده است (Ling, 2004: 83-84).

۴.۳ راه‌بردهای خانواده‌های ایرانی در برابر مالکیت تلفن همراه توسط نوجوانان

خانواده به مثابه منبعی برای برآوردن نیازهای عاطفی، اقتصادی، تربیتی، مراقبتی، سرگرمی، و روابط اجتماعی فرد به شکل‌های آشکار و پنهان و خودآگاه و ناخودآگاه در ترجیح‌ها،

(نا)پسندها، و انتخاب‌های رسانه‌ای نوجوان حضور دارد. به این معنا، حتی عدم مداخله والدین در مصرف رسانه‌ای نوجوان نیز به منزله یک کنش قابل بررسی و مطالعه است. بنابراین، هم‌چنان که خانواده‌ها بر شیوه‌ها، انواع و انگیزه‌های مصرف رسانه‌ای نوجوان خود اثر می‌گذارند، متقابلاً این رسانه‌ها هستند که ساخت مناسبات خانوادگی را نیز دگرگون می‌کنند. گرچه مصرف جمعی تلویزیون زمانی می‌توانست موجب دور هم جمع شدن اعضای خانواده باشد و آن‌ها را به تماشای برنامه‌ای با محتوای مناسب و موردپسند سایر اعضا بنشانند و خود به عضوی از خانواده تبدیل شود، اکنون و به موازات افزایش سطح رفاه، تعداد خانوارهای دارای بیش از یک دستگاه گیرنده تلویزیون رو به فزونی است. به علاوه، نوجوانی که سرگرم شدن با اینترنت، تلفن همراه، بازی‌های رایانه‌ای و ویدئویی، و تماشای فیلم‌های موردپسند خود را جذاب‌تر از تماشای جمعی یک سریال تلویزیونی یا مشارکت در یک بحث خانوادگی می‌یابد، گرچه برای در اختیار گرفتن همین وسایل تکنولوژیک نیازمند جلب موافقت و مشارکت مالی والدین خود بوده است، اکنون به مصرفی مستقل از آن‌ها می‌پردازد.

پرسشی که در این زمینه نیازمند پاسخ است آن است که این استقلال در مصرف رسانه‌ای تا چه حد معقول و مناسب است و خانواده چه قدر باید و می‌تواند در آن مداخله کند؟ آیا اعطای امتیاز استقلال در مصرف رسانه‌ای به نوجوان می‌تواند بخشی از فرایند اعطای استقلال هویتی به او تلقی شود؟

قدر مسلم آن است که خانواده به محض تهیه کردن هر یک از این وسایل تکنولوژیک، خواسته یا ناخواسته امکان دسترسی نوجوان خود به ارتباطها و محتواهایی را فراهم می‌کند که نمی‌تواند مطمئن باشد از مختصات و چندوچون کلیه آن‌ها آگاه خواهد بود. اما آیا همه خانواده‌ها چنین تلقی‌ای از الزامات و پیامدهای خریداری وسایل ICT (در این جا به طور خاص تلفن همراه) برای نوجوانان خود دارند؟

در ایران و متناظر با افزایش خانواده‌های تک‌فرزندی و نیز گذار از وضعیت پدرسالاری به اهمیت ویژه قائل شدن برای نیازها (واقعی و کاذب) و خواست‌های کودکان و نوجوانان در جای‌گاه فرزندی، این فرایند شکلی بحرانی‌تر به خود گرفته است. خانواده‌ها تلاش می‌کنند نوجوانان خود را راضی نگه دارند و چه بسا این فرایند اعطای امتیاز به او را به مثابه راه‌بردی برای اعمال کنترل‌های جاری و آتی و پیش‌گیری از گسست اعتمادی و ارتباطی فرزندان اتخاذ می‌کنند. اما آیا همین راه‌برد نمی‌تواند نتیجه‌ای ناخواسته و در مواردی دقیقاً عکس برای آن‌ها در پی داشته باشد؟

خانواده‌ای که به منظور جلب رضایت و حتی هم‌فکری و هم‌سوئی نظری با نوجوان خود تلاش می‌کند خواست‌های او را تأمین کند، بدون در نظر گرفتن شرایط و محدودیت‌هایی برای فرزند نوجوان و حتی کودک خود، به مطالبه او برای خریداری تلفن همراه پاسخ مثبت می‌دهد و چه بسا این امر را به منظور همراه کردن نوجوان یا از دست ندادن همراهی او انجام می‌دهد که خود می‌تواند ابزاری برای گسست ارتباطی فرزند باشد.

از این مهم‌تر، گاهی خریداری گوشی تلفن همراهی که امکانات بیش‌تری دارد به منزله ارزش بیش‌تر قائل شدن برای خواست فرزند و گاهی به مثابه امتیازی که در مقابل یک ویژگی یا عملکرد مثبت به او وعده داده شده (موفقیت تحصیلی، رفتار مناسب، هم‌کاری در امور خانه، و ...) تلقی می‌شود. امکانات و قابلیت‌هایی که بیش‌تر والدین از چگونگی عملکرد و کنترل محتوای آن‌ها ناتوان‌اند.

از سوی دیگر، در نظر نگرفتن محدودیت‌های گوناگون برای کاربری نوجوان از تلفن همراه (محدودیت در ساعات گوناگون استفاده در طول شبانه‌روز، مکان‌ها و محیط‌هایی که در داخل و خارج از خانه برای استفاده از تلفن همراه مجاز تلقی می‌شوند، میزان وقت و هزینه‌ای که برای تلفن همراه صرف می‌شود، طرف‌های دریافت‌کننده و برقرارکننده ارتباط، و نوع محتواهای متنی، صوتی و تصویری ارسالی و دریافتی) موجب عدم توافق پیشینی درباره مرزهای استفاده مناسب و نامناسب از تلفن همراه می‌شود.

ناآگاهی تکنولوژیک والدین می‌تواند به این منجر شود که تلقی آن‌ها از این مسئله در طیفی از بی‌تفاوتی تا بدبینی افراطی قرار گیرد. والدینی که تلفن همراه را به مثابه یک امتیاز در اختیار فرزند خود قرار داده‌اند و چندان از پیامدهای مثبت و منفی این موضوع آگاه نیستند صرفاً رضایت فرزندشان از اختیار کردن تلفن همراه را مطلوب تلقی می‌کنند و خواسته یا ناخواسته گرفتار «بی‌تفاوتی نسبت به آسیب‌ها» خواهند شد. از سوی دیگر، ناآگاهی نسبت به فرایند مدیریت مصرف تکنولوژی فرزندان و سازوکارهای پیش‌گیری از آسیب‌های حاصل از آن می‌تواند با درکی سطحی و ساده‌انگارانه نسبت به آسیب‌ها، به بدبینی یک یا هر دوی والدین منجر شود و نوع مناسبات آن‌ها با فرزند نوجوانشان درباره تلفن همراه را به «مناسبات هشدار و تحذیری» تبدیل کند.

به این ترتیب، کارکردهای این وسایل در آموزش و جامعه‌پذیری نوجوان درباره شیوه‌های استفاده مناسب از تلفن همراه به طور خاص و تکنولوژی‌های جدید به طور عام، از دید آن‌ها دور می‌ماند. کارکردهایی مانند مسئولیت‌پذیری، آموزش مرزهای استفاده

مناسب و نامناسب از یک امکان، مهارت‌های ارتباطی و مدیریت شبکه روابط اجتماعی که می‌توان آن‌ها را به وسیله تلفن همراه توسعه بخشید.

به این معنا،

استفاده مناسب نوجوانان از تلفن همراه مسئله‌ای درباره شایستگی فنی کاربری نیست، بلکه نیازمند مهارت‌های ارتباطی اصلی‌تر درباره دانش فرهنگی است که نشان می‌دهد چه زمانی، کجا، به چه دلیل و از همه مهم‌تر چگونه باید از این تکنولوژی استفاده کرد. به علاوه، در تفسیر فرهنگ خاص نوجوانان، مصرف تلفن همراه ابزاری برای برساخت ابعاد اصلی این فرهنگ است و می‌تواند یک محیط آزمایشی مناسب برای ایجاد و رشد مهارت‌های مورد نیاز در تبدیل شدن به اعضای شایسته برای اجتماع باشد (Caronia and Caron, 2004: 28).

در ادامه، تلاش می‌کنیم با نگاهی به راه‌حل‌های آزموده و در حال اجرا در کشورهای گوناگون جهان نشان دهیم چگونه می‌توان راه‌برد سومی در مواجهه با مالکیت و کاربری نوجوانان از تلفن همراه اتخاذ کرد و در این بین خانواده و دیگر بازیگران اجتماعی درگیر چه نقشی خواهند بود. این بررسی کامل و جامع نیست و تلاش می‌کند تصویری کلی از راه‌حل‌های ممکن در این زمینه عرضه کند.

۴. راه‌حل‌های پیش‌نهادی برای مدیریت مصرف تلفن همراه از سوی نوجوانان

در این بخش با نگاهی اجمالی و بررسی آنچه در کشورهای دیگر به منزله راه‌حل برای مدیریت مسئله مالکیت و کاربری نوجوانان از تلفن همراه به کار می‌رود، مجموعه‌ای از راه‌حل‌ها در دو بخش کلی راه‌حل‌های فرهنگی و راه‌حل‌های فنی ارائه می‌شود.

۱.۴ راه‌حل‌های فرهنگی

راه‌حل‌های فرهنگی و آموزشی در این مقاله شامل راه‌بردهایی در سطوح کلان، میانه، و خرد است که می‌تواند نرم‌افزار مدیریت بهتر مصرف تکنولوژی از سوی نوجوانان را فراهم آورد. افزایش سواد رسانه‌ای والدین، مربیان، و نوجوانان و آگاهی‌بخشی به هریک از این افراد در حوزه بحث‌شده می‌تواند ضمن کاهش اثر و دامنه آسیب‌های موجود، از پیدایی لایه‌های عمیق‌تر و گسترده‌تر آن‌ها نیز جلوگیری کند. ایجاد زمینه و بستر مناسب برای به‌کارگیری این راه‌بردها نیازمند مداخله و هم‌کاری نهادها و سطوح گوناگون آموزشی و

فرهنگی جامعه شامل رسانه‌ها، آموزش و پرورش (بخش‌های رسمی دولتی و بخش‌های مردمی مانند انجمن‌های اولیا و مربیان)، آموزش عالی، سازمان‌های پژوهشی و مطالعاتی در حوزه‌های گوناگون مشاوره خانواده، سواد رسانه‌ای و امور جوانان، سازمان‌های مردم‌نهاد (NGOs) و سازمان‌های آموزشی غیررسمی است. به عبارتی، لازم است گستره‌ای از این نهادها خود را در برابر مسئله مزبور مسئول قلمداد کنند.

راه‌حل‌های این بخش ذیل سه سطح سیاست‌گذاری اجتماعی مطرح می‌شوند:

۱.۱.۴ سطح کلان: منظور از راه‌حل‌های سطح کلان آن دسته از پیش‌نهادهایی است که اثرگذاری بلندمدت دارند

- راه‌اندازی مراکز تحقیقاتی دولتی یا خصوصی و دانشگاهی یا غیردانشگاهی با هدف تولید محتوای آموزشی و پژوهشی در حوزه مدیریت مصرف تکنولوژی نوجوانان: چنین سازمان‌ها و مراکزی می‌توانند به منزله نهادهای مشورتی، ضمن انجام پژوهش‌های آسیب‌شناسانه و توصیفی در این زمینه به تبیین و ارائه راه‌کارهای مؤثر نیز پردازند.

آگاهی‌بخشی به والدین و خود نوجوان درباره راه‌کارهای افزایش امنیت او و آسیب‌ها و تهدیدهای ممکن می‌تواند ضمن کاهش شکاف تکنولوژیک بین والدین و فرزندان امر تأمین امنیت و ایمنی فرزند را به مثابه وظیفه و مسئولیت مشترک محل هم‌کاری آن‌ها قرار دهد. برای مثال می‌توان به مؤسسه اطلاعات شبکه دانشگاه کارنگی ملون اشاره کرد که با راه‌اندازی وب‌سایتی^۴ تلاش کرده است محتوای آموزشی لازم برای تأمین امنیت و ایمنی در مواجهه با تکنولوژی‌های جدید را به طیف گسترده‌ای از مخاطبان با سطوح متفاوت اطلاعات و در سنین گوناگون ارائه دهد.

- راه‌اندازی اتاق‌های گفت‌وگو و سامانه‌های اطلاع‌رسانی و کمک‌رسانی به والدین: والدین علاوه بر دریافت اطلاعات و آموزش‌های لازم نیازمند در اختیار داشتن راه‌کارهایی برای آگاهی از وضعیت عملکرد فرزند خود هستند. هم‌چنین در اختیار داشتن محیطی برای تبادل تجربیات می‌تواند به والدین کمک کند راه‌بردهای گوناگون و مؤثرتری برای برقراری ارتباط بهتر با فرزند خود بیابند.

یکی از وب‌سایت‌هایی^۵ که در این زمینه فعالیت می‌کند با ارائه گزارش‌های جامع آنلاین و اعلام زنگ‌خطرهایی به والدین آن‌ها را از فعالیت‌های فرزندشان در شبکه‌های اجتماعی و هم‌چنین عملکرد تلفن همراه او (تماس‌ها و پیامک‌ها) آگاه کرده و به آن‌ها کمک می‌کند از حریم خصوصی، اعتبار آنلاین، ایمنی، و امنیت فرزندشان محافظت کنند. به

علاوه، والدین می‌توانند به کمک این وب‌سایت از اطلاعاتی که درباره فرزندشان در فضای وب وجود دارد (نمایه‌ها، تصاویر، و وب‌سایت‌های اجتماعی و تجاری) آگاه شوند. اعضای این وب‌سایت هم‌چنین از سایت‌هایی که فرزندشان از آن‌ها بازدید می‌کند، محتوایی که به آن‌ها علاقه‌مند است یا آن‌ها را به اشتراک می‌گذارد، و دوستان آنلاین او اطلاعات کسب می‌کنند. این والدین به محض این‌که پست‌های فرزندشان حاوی مفاهیمی مانند افسردگی، خودکشی، زورآزمایی، نفرت، ناسزا، مواد مخدر، الکل، یا هر نوع اشاره‌ای به خطر بالقوه یا ارتباط با غریبه‌ای باشد هشدار می‌دهند در این باره دریافت می‌کنند.

آن‌ها هم‌چنین می‌توانند از شماره‌هایی که با تلفن همراه فرزندشان تماس گرفته یا با آن‌ها تماس برقرار شده، پیامک‌هایی که ارسال و دریافت شده، و هم‌چنین ساعاتی که فرزندشان از تلفن همراه استفاده می‌کند آگاهی یابند.

این وب‌سایت ضمن فراهم آوردن نتایج پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه‌های گوناگون آسیب‌شناختی درباره تلفن همراه، به ارائه راه‌کارهای دیگری برای کاهش این آسیب‌ها نیز پرداخته است که از جمله آن‌ها می‌توان به آگاه کردن والدین از معنای کلمات اختصاری و رمزی اشاره کرد که کودکان و نوجوانان در پیامک‌های خود آن‌ها را به کار می‌برند. مانند PAW (Parents Are Watching)^۱.

۲.۱.۴ سطح میانه: پیش‌نهادهایی که در این سطح مطرح می‌شوند به صورت میان‌مدت مؤثر خواهند بود

– ارائه آموزش‌های سواد رسانه‌ای به نوجوانان به وسیله متخصصان و در سطح مدارس: برگزاری کارگاه‌ها و عرضه بسته‌های آموزشی درباره فرصت‌ها و تهدیدهای تکنولوژی‌های جدید و ارائه شواهد و آمارهای دقیق درباره آسیب‌های حاصل از عدم آگاهی و استفاده نامناسب از آن‌ها می‌تواند به نوجوانان در اتخاذ رویکردی واقع‌بینانه‌تر نسبت به این وسایل و مرزهای استفاده از آن‌ها کمک کند.

این توانایی همراه با آموزش مهارت‌های زندگی مانند تفکر نقاد، مهارت نه گفتن، مدیریت هیجان‌ها، و اصول تصمیم‌گیری یک بسته کامل رفتاری در اختیار نوجوان قرار می‌دهد.

– ارائه آموزش‌هایی به والدین درباره مدیریت مصرف تکنولوژی فرزندانشان از طریق انجمن‌های اولیا و مربیان: مدرسه به سبب ارتباط مستقیم با والدین می‌تواند آن‌ها را به طور جدی درباره این موضوع مسئله‌مند کند و اهمیت و آسیب‌های ناشی از استفاده نامناسب از آن را به ایشان خاطرنشان کند. به علاوه، شرکت در این جلسات و کارگاه‌ها می‌تواند

فضایی برای طرح دغدغه‌های مشترک والدین و مربیان فراهم کند و به آن‌ها در اتخاذ راه‌بردهای هم‌سو کمک کند. گفت‌وگوی بین والدین دانش‌آموزان نیز می‌تواند به نظارت مشترک آن‌ها بر روابط گروه‌های هم‌سالان فرزندشان منجر شود.

- برگزاری دوره‌های آموزشی مشترک والدین و فرزندان از سوی فرهنگسراها و سازمان‌های مردم‌نهاد: خارج کردن دوره‌های آموزشی سواد رسانه‌ای و مدیریت مصرف تکنولوژی نوجوانان از فضای مدرسه به منزله نهادی رسمی و برگزاری این دوره‌ها در فضاهایی غیررسمی مانند فرهنگسراها می‌تواند مکمل آموزش‌های مجزا و دریافت‌شده فرزندان و والدین در سطح مدرسه و نشان‌دهنده درک متقابل آن‌ها از این مسئله به مثابه مسئله‌ای مشترک و خانوادگی باشد.

برای مثال در یکی از شهرهای ایالت نیوجرسی امریکا، پلیس با همکاری مدارس این شهر اقدام به برگزاری کارگاه مشترکی برای والدین و فرزندان برای معرفی پدیده sexting کرده است. در بخش‌هایی از این دوره آموزشی افسران پلیس به طور جداگانه به گفت‌وگو با دانش‌آموزان و والدین پرداختند و در نهایت، محیطی برای به اشتراک گذاشتن آموخته‌هایشان فراهم کردند (Edmond, 2010).

۳.۱.۴ سطح خرد: راه‌حل‌های خرد شامل پیش‌نهاداتی با اثر وضعی و کوتاه‌مدت است

- ارائه دفترچه‌های راهنما از سوی فروشندگان گوشی‌های تلفن همراه و سیم‌کارت‌های دائمی و اعتباری به مشتریان: توزیع این دفترچه‌های راهنمای مشتری درباره مدیریت مصرف تکنولوژی نوجوانان، حتی در صورت عدم عرضه گوشی‌های تلفن همراه مخصوص کودکان و نوجوانان، می‌تواند سطحی از آگاهی و پیش‌گیری را در بین والدین و فرزندانشان ایجاد کند. ارائه توصیه‌هایی درباره تکنولوژی، مراقبت، امنیت و ایمنی درباره تلفن همراه، بایدها و نبایدها، استفاده مناسب و نامناسب، آسیب‌های فیزیکی و جسمانی، و دیگر ابعاد این وسیله به والدین و نوجوانان خریدار سیم‌کارت‌ها و گوشی‌های تلفن همراه کمک خواهد کرد درک چندجانبه و بهتری از کاربری آن داشته باشند.

یک راهنمای تلفن همراه برای خانواده‌ها که وب‌سایت My Secure Cyberspace آن را فراهم کرده است، شامل چهار بخش است:

- بخش اول عمومی است و شامل قسمت‌هایی مانند معرفی اجزای گوناگون تلفن همراه، چگونگی عملکرد آن، شاخص‌های گوناگون برای انتخاب گوشی تلفن همراه مناسب کودکان، معرفی برندهای برتر سازنده تلفن همراه برای کودکان، ویژگی‌های تلفن

همراه برای افراد ناتوان و دارای معلولیت، خطرات و آسیب‌های تلفن همراه و چگونگی محافظت در برابر آن‌ها، و حفظ امنیت این وسیله در برابر سارقان است.

- بخش دوم ویژه والدین طراحی شده است و شامل توضیحاتی درباره عملکرد تلفن همراه و نرم‌افزارهای کنترل آن است که در این زمینه راهنمایی‌هایی درباره پشتیبانی آنلاین این خدمات نیز ارائه شده است. وبسایت‌هایی برای ترجمه رمزهای چت نیز به والدین معرفی شده است.^۷ توصیه‌های دیگری که در این بخش مطرح شده‌اند لزوم واگذاری پرداخت صورت حساب تلفن همراه به خود نوجوان برای آموزش مسئولیت‌پذیری مالی، لزوم جدی گرفتن تهدیدهای گوناگون ناشی از کاربرد نادرست sexting، مزاحمت سایبری (Cyberbullying) و لزوم نظارت بر کاربری فرزند و تعرض به حریم خصوصی تلقی نکردن این نظارت، و نیز راه‌بردهایی درباره پیش‌گیری از این آسیب‌هاست.

بخش سوم نیز برای مطالعه کودکان و نوجوانان طراحی شده که توصیه‌هایی درباره مراقبت از تلفن همراه (چگونگی تمیز کردن، نگهداری، دوستانه رفتار کردن، و شارژ کردن آن)، پیامک (احتمال ایجاد سوء تفاهم و مناسب نبودن آن برای انتقال عواطف و جانشین روابط واقعی شدن و لزوم ساده و کوتاه بودن)، و مسئولیت و خط‌مشی خانوادگی را در بر دارد.

بخش اخیر شامل توصیه‌هایی درباره استفاده‌های نامناسب از تلفن همراه مانند سرگرم شدن با آن در هنگام غذا خوردن، مدرسه، کتاب‌خانه، و محیط‌های رسمی است. به علاوه، هشدارهایی درباره پیگرد قانونی ذخیره تصاویر با محتوای جنسی از افراد زیر هجده سال بر روی تلفن همراه ذیل قانون هرزه‌نگاری کودکان مطرح شده است.

در بخش چهارم نیز نمونه‌ای از یک ضمانت‌نامه خانوادگی قرار داده شده که در آن کودک یا نوجوان متعهد می‌شود در ازای این‌که والدینش به او اجازه خریداری تلفن همراه داده‌اند قوانینی را رعایت کند. بندهای این تعهدنامه در نهایت به امضای والدین و فرزند می‌رسد (INI, 2010: 1-16).

- تولید محتوای رسانه‌ای و آگاهی‌بخشی عمومی درباره آسیب‌ها: دیگر راه‌برد ممکن در این سطح آگاهی‌بخشی رسانه‌ای درباره آسیب‌های ناشی از کاربری نامناسب از تکنولوژی‌هاست که در این زمینه می‌توان با استفاده از بیلبوردها و صفحات اطلاع‌رسان شهری، برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی، وبلاگ‌ها، وبسایت‌ها، و نشریات ویژه کودکان و نوجوانان به اجرای این راه‌برد پرداخت.

۲.۴ راه‌حل‌های فنی

منظور از راه‌حل‌های فنی و زیرساختی راه‌بردهای کلانی است که سخت‌افزار مدیریت بهتر مصرف تکنولوژی از سوی نوجوانان را در اختیار جامعه و خانواده‌ها قرار می‌دهد. به این ترتیب، به‌کارگیری این راه‌بردها مستلزم مداخله نهادهای صنعتی و اقتصادی دولتی و خصوصی در این حوزه است.

۱.۲.۴ واردات گوشی‌های تلفن همراه مخصوص کودکان و نوجوانان از شرکت‌های خارجی

از حدود سال ۲۰۰۰^۸ با توجه به تقاضای بازار و رشد روزافزون کاربری نوجوانان از تلفن همراه، چند شرکت به تولید و عرضه گوشی‌های تلفن همراهی اقدام کرده‌اند که بتواند به طور هم‌زمان رضایت والدین و فرزندان را تأمین کند. امکان اعمال کنترل والدین بر چگونگی کاربری فرزندان و در عین حال تأمین نیازها و خواسته‌های کودکان و نوجوانان در مرکز توجه این تولیدکنندگان بوده است. در ادامه ویژگی‌های بهترین گوشی‌های تلفن همراه مخصوص کودکان و نوجوانان در سال ۲۰۱۳ را، که یک سایت راهنمای والدین^۹ به معرفی آن‌ها پرداخته است، از نظر می‌گذرانیم.

۱.۱.۲.۴ گوشی‌های تلفن همراه مخصوص نوجوانان

شکل ۱. گوشی‌های تلفن همراه کجیت (Kajeet) مخصوص نوجوانان

شرکت کجیت از سال ۲۰۰۳ منحصراً به تولید و عرضه طیف متنوعی از گوشی‌های تلفن همراه مخصوص کودکان و نوجوانان پرداخته است. ایده اولیه طراحی این گوشی‌ها از سوی سه پدر امریکایی مطرح شد که قصد داشتند امکان امنی برای دسترسی فرزندان‌شان

به قابلیت‌های تکنولوژیک تلفن همراه، سرگرمی، و کمک به آن‌ها برای پاسخ مناسب به دنیای پیرامونشان فراهم کنند. هسته اصلی این ایده باور آن‌ها به این واقعیت بود که «بچه‌ها باهوش‌اند». به این ترتیب، آن‌ها تلاش کردند در فلسفه ذهنی‌شان برای طراحی این گوشی‌ها برخورداری نوجوانان از تلفن همراه را نه فقط به مثابه ابزاری برای سرگرمی و تفریح، که به منزله مسئولیت (مشترک با والدین) معرفی کنند.

قابلیت‌های گوناگونی که این گوشی‌ها برای والدین فراهم می‌کنند عبارت‌اند از: امکان محدود کردن محتوای اینترنتی که فرزند می‌تواند به آن‌ها دسترسی یابد، امکان اعمال کنترل بازه زمانی (عدم استفاده از تلفن همراه (محدود کردن روزها/ ساعات استفاده، تعیین زمان‌های استثنا مانند تعطیلات و روزهای خاص)، امکان آگاهی یافتن از موقعیت مکانی فرزند به وسیله مکان‌یاب GPS، امکان محدودسازی میزان صورت‌حساب فرزند، مدیریت دسترسی فرزند به امکانات (خاموش/ روشن کردن امکان دریافت و ارسال پیام‌های تصویری، دانلود رینگتون، بازی، و تصویر)، مدیریت تماس‌ها (تصمیم‌گیری درباره فهرست شماره‌تلفن‌هایی که تماس از آن‌ها دریافت یا با آن‌ها برقرار می‌شود)، و تعیین این‌که چه کسی صورت‌حساب اضافی پس از اتمام مقرری ماهانه تلفن همراه فرزند را پرداخت خواهد کرد. در حال حاضر، پوشش سراسری شبکه خدمات بی‌سیم این گوشی‌ها در ایالات متحده و تحت حمایت شرکت اسپرینت^{۱۱} جمعیتی ۲۵۰ میلیون نفری را در بر می‌گیرد.

نکته جالب توجه این است که شرکت کجیت از اکتبر ۲۰۱۲ به شبکه پیش‌گیری از ترک تحصیل و فرار از مدرسه^{۱۱} پیوسته است. این بنگاه اجتماعی به ارائه خدمات به مدارس و مجتمع‌های آموزشی، ورزشی، و تفریحی می‌پردازد و به آن‌ها کمک می‌کند مانع فرار دانش‌آموزان از کلاس‌های درس و برنامه‌های آموزشی و تفریحی تحت کنترل خانواده‌ها شوند. DTPN اخیراً با مشارکت وزارت آموزش نیویورک و کمیته ویژه پیش‌گیری از فرار از مدرسه شهرداری بلومبرگ، به طراحی و اجرای برنامه‌ای برای نظارت بر دانش‌آموزان و بهبود وضعیت غیبت‌های مکرر آن‌ها از ساعات درسی پرداخته است.^{۱۲}

در این برنامه شرکت کجیت وظیفه دارد با فراهم کردن امکان اتصال به شبکه از طریق خدمات صوتی، پیامکی، و اطلاع‌رسانی به واسطه تلفن‌های همراه دانش‌آموزان، ناظران، و مربیان را در شناسایی کودکان و نوجوانان در معرض خطر و ارائه خدمات مشاوره و هدایت تحصیلی به آن‌ها یاری کند. در این برنامه دانش‌آموزان از تلفن‌های همراهی استفاده می‌کنند که مجهز به قابلیت‌های صحبت کردن، ارسال و دریافت پیامک، و دسترسی به اینترنت است. اگر دانش‌آموزی در زمان خاص مورد انتظار در مکانی که قرار

است حضور داشته باشد (مدرسه، کلاس فوق برنامه، و باشگاه ورزشی یا تفریحی) حضور پیدا نکند، ناظر یا مربی می‌تواند بررسی کند که او در آن ساعت مشخص کجاست و ضمن جویا شدن علت غیبت از دانش‌آموز یا والدین او روند حضور او در برنامه‌ها را به صورت منظم کنترل کند.

۲.۱.۲.۴ گوشی‌های تلفن همراه مخصوص کودکان هشت تا دوازده ساله: گوشی می‌گو^{۱۳} محصول شرکت ال‌جی و گوشی شب‌تاب محصول شرکت فایرفلای^{۱۴}

شکل ۲. گوشی‌های تلفن همراه مخصوص کودکان

این گوشی‌ها از نظر اندازه، وزن، طرح، و تعداد دکمه‌ها ویژه کودکان طراحی شده است و امکان دسترسی آن‌ها به کمک‌های اضطراری را فراهم می‌کنند. والدین می‌توانند برای تعداد محدود دکمه‌های موجود برنامه‌ریزی کنند و با کودک خود در تماس باشند.

کمپانی فایرفلای سیم‌کارت مناسب این گوشی را برای اروپا، آسیا، استرالیا، و نیوزلند ارائه می‌کند. شرکت ال‌جی نیز از سال ۲۰۰۶ یک سرویس مکان‌یاب کودک به نام پرستار وریزون را به گوشی می‌گو اضافه کرده است.

شکل ۳. انواع دیگر گوشی‌های تلفن همراه طراحی شده برای کودکان و نوجوانان

۲.۲.۴ تولید و عرضه گوشی‌های تلفن همراه مخصوص کودکان و نوجوانان در ایران راه‌حل دیگر در این زمینه تولید داخلی و عرضه گوشی‌های تلفن همراه مخصوص کودکان و نوجوانان است که ضمن سودآوری تجاری برای طراحان و صنعت‌گران ایرانی، ما را در فرایند بومی‌سازی تکنولوژیک یاری خواهد کرد. در این زمینه و با روش ایده‌پردازی پرسونا خواجه‌یویی نژاد (۱۳۸۶) به طراحی گوشی تلفن همراه مخصوص کودکان دبستانی اقدام کرده است. او بر اساس مشاهده و مصاحبه با معلمان مقطع ابتدایی، چند شخصیت مجازی به منزله شاخص‌های افراد گوناگون گروه هدف در نظر گرفت و پانزده ایده را پیش‌نهاد کرد. ارزیابی و آزمون این ایده‌های اولیه به طراحی یک ایده برتر بر اساس چهار محور امنیت، ارتباطات، سرگرمی، و آموزش منجر شده است.

شکل ۴. گوشی تلفن همراه مخصوص کودکان دبستانی، طراحی شده به وسیله خواجه‌یویی نژاد (۱۳۸۶)

این گوشی، که طرح آن یادآور شکل کتاب است، در دو محیط نرم‌افزاری کودک^{۱۵} و والدین^{۱۶} طراحی شده است و امکان کنترل آن‌ها را فراهم می‌آورد. کودک می‌تواند با استفاده از این گوشی به نوشتن و نقاشی کردن، بازی، گوش کردن به موسیقی، عکس‌برداری، فیلم‌برداری به صورت تک‌فریم برای ساخت انیمیشن و پخش فیلم، عکس، و نقاشی بپردازد. تماس و پیام فقط با شماره‌هایی مقدر خواهد بود که والدین با ورود به محیط مخصوص خود از طریق وارد کردن رمز عبور آن‌ها را تعیین کرده‌اند. تبادل محتوا و اطلاعات از طریق امکان بلوتوث نیز فقط با گوشی‌ها و رایانه‌های از پیش تعیین شده از سوی والدین ممکن است. این گوشی مجهز به سیستم GPS است که ردیابی آن را حتی در هنگام خاموش بودن نیز امکان‌پذیر می‌کند. به علاوه، والدین می‌توانند محدوده‌هایی (خانه و مدرسه) را به منزله مناطق امن تعیین کنند و در صورت تأمین امکان آن از سوی وبسایت شرکت ارائه‌دهنده این خدمات خروج کودک از این مناطق به شکل یک پیامک به اطلاع والدین خواهد رسید. والدین هم‌چنین می‌توانند با تعیین ساعت کلاس‌ها و خواب کودک دستور خاموش شدن خودکار تلفن همراه در این زمان‌ها را به سیستم بدهند. انجام کلیه این تنظیمات (وارد کردن یا حذف شماره تلفن‌ها برای برقراری و دریافت تماس و ارسال و دریافت پیام کوتاه متنی یا چندرسانه‌ای، تبادل اطلاعات از طریق بلوتوث و تغییر ساعات خاموشی) فقط از سوی والدین و در محیط مخصوص آن‌ها مقدر است. این گوشی هم‌چنین مجهز به دایرةالمعارف، دیکشنری انکارتا، لغت‌نامه دهنخدا، فرهنگ فارسی به انگلیسی و انگلیسی به فارسی آریانپور و دیکشنری تصویری دانشگاه آکسفورد برای کودکان است که همگی ساده و محدود شده‌اند. مرور صفحات خاص روی اینترنت، مطالعه کتاب‌های الکترونیکی مخصوص کودک و نسخه الکترونیکی کتاب‌های درسی، سرگرم شدن با داستان‌های مصور با صدای راوی (مخصوص کودکان زیر دبستان)، بازی‌های فکری، ورزشی، و حادثه‌ای، قرار دادن تم‌های گوناگون با تصاویر و رنگ‌بندی‌های متنوع، و برنامه‌های املائی مخصوص و ماشین حساب مخصوص از دیگر امکانات این گوشی است (خواجه‌ی نژاد، ۱۳۸۶).

۵. نتیجه‌گیری

در این مقاله تلاش شد تا ضمن مرور اهمیت و ضرورت مطالعه کاربری نوجوانان، به مثابه یکی از گروه‌های مهم اجتماعی، از تکنولوژی‌های جدید ارتباطی و به طور خاص

تلفن همراه و آسیب‌های ناشی از آن تجربه‌های کشورهای گوناگون در این زمینه در قالب راه‌حل‌های پیش‌نهادی ارائه شود.

این راه‌حل‌ها در دو دسته کلی راه‌حل‌های فرهنگی و آموزشی و راه‌حل‌های فنی و زیرساختی مطرح شدند. راه‌بردهای فرهنگی و آموزشی در سه سطح کلان، میانه، و خرد مطرح شدند. راه‌اندازی مراکز تحقیقاتی دولتی یا خصوصی و دانشگاهی یا غیردانشگاهی با هدف تولید محتوای آموزشی و پژوهشی در حوزه مدیریت مصرف تکنولوژی کودکان و نوجوانان، راه‌اندازی اتاق‌های گفت‌وگو و سامانه‌های اطلاع‌رسانی و کمک‌رسانی به والدین، ارائه آموزش‌های سواد رسانه‌ای به نوجوانان از سوی متخصصان و در سطح مدارس، ارائه آموزش‌هایی به والدین درباره مدیریت مصرف تکنولوژی فرزندان از طریق انجمن‌های اولیا و مربیان، برگزاری دوره‌های آموزشی مشترک والدین و فرزندان از سوی فرهنگسراها و سازمان‌های مردم‌نهاد، ارائه دفترچه‌های راهنما از سوی فروشندگان گوشی‌های تلفن همراه، سیم‌کارت‌های دائمی و اعتباری به مشتریان، تولید محتوای رسانه‌ای و آگاهی‌بخشی عمومی درباره آسیب‌های کاربری نامناسب از تکنولوژی‌ها از جمله این راه‌حل‌هاست. در توضیح هر یک از این راه‌بردها به نمونه‌هایی از کاربرد آن‌ها در کشورهای گوناگون اشاره شد.

در بخش دوم، راه‌حل‌های فنی و زیرساختی پیش‌نهاد شد. در حال حاضر چند شرکت گوشی‌های تلفن همراهی مخصوص کودکان و نوجوانان تولید کرده‌اند و طراحی آن در ایران نیز انجام شده است که در متن مقاله نمونه‌هایی از آن‌ها معرفی شد. این گوشی‌ها از امکانات خاص برای کنترل و محدود کردن کاربری نوجوانان از سوی والدین برخوردارند و به آن‌ها کمک می‌کنند در فضایی امن با تکنولوژی ارتباط برقرار کنند و توانایی‌های خود را توسعه بخشند. تولید داخلی این گوشی‌ها می‌تواند ضمن گشودن عرصه برای طراحان و صنعت‌گران ایرانی، سودآوری تجاری به همراه داشته باشد. به علاوه این امکان را نیز فراهم می‌آورد که بتوانیم به سمت بومی‌سازی تکنولوژی تلفن همراه حرکت کنیم.

در مجموع، به نظر می‌رسد ارگان‌ها و سازمان‌های گوناگونی می‌توانند درباره پیش‌گیری از پیدایی و جلوگیری از گسترش آسیب‌های ناشی از استفاده نامناسب از تکنولوژی‌های جدید ارتباطی به‌ویژه در حوزه کودکی و نوجوانی به مثابه دوره جامعه‌پذیری افراد مسئول قلمداد شوند و در هم‌کاری‌ای گسترده و یک‌پارچه پیامدهای این آسیب‌ها را به حداقل رسانند.

پی‌نوشت‌ها

۱. منظور از نوجوانان در این مقاله گروه سنی ۸ تا ۱۵ سال است.
2. <http://mobileactive.org>
۳. امروزه از facebook sexting نیز به مثابه یک کنش معمول و رایج سخن به میان آمده است. برای مثال ← <http://www.surviveinfidelityhq.com/sexting>
4. My Secure Cyberspace.com
5. Safety Web.com
۶. برای مثال‌های بیش‌تر ← <http://www.safetyweb.com/teens-and-mobile>
۷. مانند <http://www.netlingo.com/acronyms.php> یا <http://www.acronymfinder.com>
8. <http://en.wikipedia.org>
9. <http://cellphonesforkidsguide.com>
۱۰. برگرفته از وب‌سایت شرکت کجیت به نشانی <http://www.kajeet.com>
11. DTPN: Dropout and Truancy Prevention Network
12. The Right Back on Track Mentoring program
13. LG MIGO VX1000
14. Glow Phone Firefly
15. User/Child Space
16. Administrator Space

منابع

- اتکینسون، ری‌تا ال. و دیگران (۱۳۸۵). *متن کامل زمینه روان‌شناسی هیلگارد*، ترجمه رضا براهنی و دیگران، تهران: رشد.
- برک، لورا (۱۳۹۱). *روان‌شناسی رشد از نوجوانی تا پایان زندگی*، ترجمه یحیی سیدمحمدی، ج ۲، تهران: ارسباران.
- حاجی‌خانی، وحید (۱۳۸۸). «تلفن همراه؛ جعبه انحراف»، گفت‌وگو با مسعود کوثری، *ماه‌نامه گزارش*، ش ۲۱۵.
- خواجهویی نژاد، ع.ا. (۱۳۸۶). «طراحی گوشی تلفن همراه برای کودکان دبستانی»، به راهنمایی نسرین مقدم، کارشناسی طراحی صنعتی، دانشکده هنرهای زیبا، دانشگاه تهران.
- خیرخواه، طاهره (۱۳۸۷). «تلفن همراه و تأثیر آن بر ارتباطات میان‌فردی جوانان دانش‌جو؛ مطالعه دانشجویان دانشگاه‌های تهران»، به راهنمایی مسعود کوثری، کارشناسی ارشد ارتباطات، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.

- سعیدی، ع. (۱۳۸۵). «اثرات ارتباط پایدار بر رفتار مصرف‌کننده: مطالعه موردی استفاده‌کنندگان موبایل در ایران»، *مجله جهانی رسانه*، ش ۱.
- عاملی، سیدرضا، شاهو صبار و مهدی رنجبر رضانی (۱۳۸۷). *مطالعات تلفن همراه: زندگی در حال حرکت*، تهران: سمت.
- کوثری، مسعود، محمدرضا جوادی یگانه و طاهره خیرخواه (۱۳۸۵). «کاربردهای تلفن همراه برای کاربران ایرانی»، *مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، س ۲، ش ۷.
- معیدفر، سعید و احمد گنجی (۱۳۸۸). «تحلیلی بر کاربردهای تلفن همراه در بین دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه شهر تهران»، *مجله جهانی رسانه*، ش ۲.
- معیدفر، سعید، کرم حبیب‌پور گتایی و احمد گنجی (۱۳۸۶). «مطالعه پدیده استفاده اعتیادی از اینترنت در بین نوجوانان و جوانان (۱۵ تا ۲۵ سال) شهر تهران»، *مجله جهانی رسانه*، ش ۴.
- منتظر قائم، مهدی و زهره فغانی (۱۳۸۷). «نسل‌های رسانه‌ای (انقلاب ارتباطات و تحول نسلی؛ مروری بر ویژگی‌های نسل‌های X، Y، و M)»، *خردنامه همشهری*، ش ۲۸.
- منطقی، مرتضی (۱۳۸۷). «راهنمای والدین در استفاده فرزندان از فناوری‌های ارتباطی جدید (تلفن همراه)»، تهران: عابد.

- Arnett, J. J. (2007). *Encyclopedia of children, adolescents and the media*, Sage Publications.
- Bond, E. (2010). "Managing mobile relationships: children's perceptions of the impact of the mobile phone on relationships in their everyday lives", *Childhood*, Vol. 17.
- Caronia, L. and A. H. Caron (2004). "Constructing a specific culture: young people's use of the mobile phone as a social performance", *Convergence*, Vol. 10.
- Edmond, T. (2010). "Ringwood community addresses sexting", at: http://www.northjersey.com/news/education/84932002_Parents_students_get_the_4-1-1_on_sexting_.html.
- Hundley, H. L. and L. Shyles (2010). "US teenagers' perceptions and awareness of digital technology: a focus group approach", *new media and society*, Vol. 12 (3).
- INI (2010). "Cell phone guide for families with children, Carnegie Mellon University's Information Networking Institute", Available at: http://www.mysecurecyberspace.com/articles/family-room/Cell_Phone_Guide.pdf
- ITU (2012). *Measuring the Information Society*.
- Jordan, A. et al. (2007) "Measuring the Time Teens Spend with Media: Challenges and Opportunities", *Media Psychology*, Vol. 9.
- Ling, R. (2004). *The mobile connection; the cell phone's impact on society*, Morgan Kaufmann Publishers.
- Livingstone, S. and H. Ellen (2007). "Gradations in digital inclusion: children, young people and the digital divide", *New media and society*, Vol. 9 (4).
- Qualifications (NACCQ 2009). Napier, New Zealand, July 10.
- Ravichandran, Sh. V., K. Fielden (2009). "Negotiating boundaries: caregivers' perspectives on

teenage cell phone usage”, 22nd Annual Conference of the National Advisory Committee on Computing.

Stone, N. (2011). “The 'sexting' quagmire: criminal justice responses to adolescents' electronic transmission of indecent images in the UK and the USA”, Youth Justice, 11.

Williams, S. and L. Williams (2005). “Space invaders: the negotiation of teenage boundaries through the mobile phone”, The sociological review.

